

РЕЗЮМЕТА НА ТРУДОВЕТЕ НА ДОЦ. Д-Р АНЕЛИЯ БОЖКОВА,
ПРЕДСТАВЕНИ В КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР
ПО СПЕЦИАЛНОСТ 2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ
ЗА НУЖДИТЕ НА СЕКЦИЯТА ПО ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ,
ОБЯВЕН В ДВ БР. 45 ОТ 6 ЮНИ 2017 Г.

А. Антична керамика между Хемус, Родопи и Евксинския Понт (VII – I в. пр. Хр.). Характеристика, разпространение и употреба (*хабилитационен труд*)

Монографията представлява първо по рода си аналитично изследване върху цялото разнообразие от керамични групи от съдове, работени на гърнчарско колело, известни от тракийските земи в указаните в заглавието граници, типични за времето от късногеометричната епоха до късната елинистическа епоха. Част от находките са непубликувани и се представят за пръв път пред научната колегия.

Във въведението са защитени хронологическите и териториалните рамки на изследването, представен е кратък библиографски обзор, маркирани са най-важните музейни колекции с луксозна керамика в България.

В първа глава в хронологически порядък са изследвани керамичните категории, като са обхванати всички материални свидетелства, известни към момента от територията на Южна България, включително и Черноморското крайбрежие. Извършени са разпознаване на артефактите, формален и стилев анализ; разграничени са подтипове и варианти в рамките на големите керамични категории; уточнени са хронологическите параметри на представените паметници и групи.

Анализът на отделните керамични групи следва обща структура, която включва рубриците „контексти“, „технологични особености“ (за по-слабо изследваните групи), „украза“ и „хронология“. Тази единна за всички групи структура придава еднаква степен на достоверност на изворовата база и предоставя равни възможности за коментар и синтез, извършени в глава втора.

Керамичните категории, които се анализират в първа глава, са следните:

- керамика на гърнчарско колело с геометрична украса от късната геометрична и от архаичната епоха (керамика от Югозападна България, стр. 16-22; керамика от Югоизточна България, стр. 23-26);

- импортна керамика с рисувана украса в Тракия през архаичната епоха („източногръцка керамика“, стр. 27-31; коринтска архаична керамика, стр. 32-34);
- коринтска конвенционализираща керамика (стр. 35-37);
- чернофигурна и червенофигурна керамика (стр. 38-56);
- чернофирнисова керамика (стр. 57-81);
- монохромна керамика (стр. 82-96);
- „обикновена“ трапезна керамика (стр. 97-101);
- керамика с украса *West Slope* (стр. 102-117);
- други керамични групи от късната елинистическа епоха (стр. 118-130).

Втората глава на монографията, озаглавена **Разпространение и употреба на трапезната керамика в Южна Тракия. Хронологически и културни аспекти** представлява синтез на резултатите от анализа на керамичните групи. В нея са коментирани проблемите на:

- културната принадлежност на керамиката с геометрична украса;
- времето и механизмите на появата на сивата монохромна керамика;
- пространствена характеристика на керамичната дистрибуция през класическата епоха;
- облика на керамичните комплекси от класическата епоха; репертоарни сходства между различни по тип контексти;
- предпочитанията на тракийския потребител;
- характера на банкетния сервиз;
- спецификите в погребалния инвентар на богатите гробни комплекси;
- употреба на вносната керамика от представителите на тракийския елит;
- производството и локалните характеристики на монохромните вази;
- керамиката като търговска стока и нейната пазарна дистрибуция;
- разпространението на вносните съдове от късната елинистическа епоха.

Б. Статии, студии и научни съобщения

1.А. Божкова, Д. Вълчева. *Погребални практики през римската епоха в Кюстендилско.* – *Известия на Исторически музей – Кюстендил*, т. 8 [1997], 2003, 153-169.

Статията (доклад, представен на регионална конференция) обобщава наличните към момента данни за погребалните комплекси в района на древна Пауталия. Тя е провокирана от проучванията на надгробна могила при Коче-

риново, чиято характеристика са вписва в традициите на погребалните обичаи от района на средна Струма и прилежащите територии. В последователен порядък са анализирани данните за некрополите като цяло, за погребалния обряд, за гробните съоръжения и за погребалния инвентар. Установява се, че в района на Пауталия могат да бъдат разграничени културно-типологически отлики в обряда на различните некрополи. Една част от тях се определя като „градска“, със специфични типологически и инвентарни характеристики. Втората голяма група е тази на част от могилените некрополи, която кореспондира с феномена „богати тракийски погребения, най-често с използване на ритуала „кремация“. В градските некрополи често присъстват антропоморфни балсамарии или други съдове за масла и стригили, докато в богатите могиленни комплекси се срещат златни венци (или диадеми), накитни предмети и метални съдове, които подчертават аристократическото достойнство на погребаните и привързаност към старите домашни погребални традиции.

2. G. Ajdanlijsky, A. Bozkova, P. Delev. *Traces of a stream flood event at the archaeological site of Koprivlen in south-western Bulgaria.* – *The Mediterranean World. Environment and History* (ed. By E. Fouache), Paris, Elsevier, 2003, 41-50.

В статията се изследват данните за настъпил природен катаклизъм в селището при Копривлен, Гоцеделчевско в края на VI или в началото на V в. пр. Хр. Свидетелство за това се открива при изследване на стратиграфските напластявания на селището и в присъствието на един стерилен пласт с различна дебелина в различните сектори, разположен между два културни пласта. В статията се представя стратиграфията на обекта и най-вече тази, свързана с монументална сграда в сондаж 4. Дискутират се причините за появата на това наводнение, свързано с водния поток на разположена наблизо сега почти пресъхнала река. Изследвани са археологическите материали, които датират природния катаклизъм, довел до наводняване на селището и до неговото ново изграждане, с промяна на строителния план.

3. G. Bakalova, G. Ajdanlijsky, A. Bozkova. *Application of archaeological data for modelling of fluvial accumulation.* – *The Mediterranean World. Environment and History* (ed. By E. Fouache), Paris, Elsevier, 2003, 275-284.

В статията е разработен модел на речните акумулации в част от басейна на река Тополница, на базата на засвидетелствани в различни нива на седиментите керамични фрагменти. Моделът предполага повтарящи се пред 4 до 6 ве-

ка катастрофални наводнения и вторична транспортация на отложените при тези събития нанеси в междинните периоди.

4.А. Божкова. *Нови данни за тракийската култура в Неврокопската котловина.* – *Известия на Исторически музей Благоевград* 3, 2003, 25-32.

В статията са обобщени резултатите от проведените в средата на 90-те години на миналия век теренни издирвания в района на Неврокопската котловина, по десния бряг на река Места. В резултат на тези издирвания и на проведените през 1995-2002 г. разкопки на обекта при с. Копривлен, община Хаджидимово, се представят нови наблюдения относно различни аспекти на тракийската култура от края на II и през I хил. пр. Хр.

1. По отношение на устройството на селищната мрежа и микрорегионалните явления: за съществуването на микрорегионални ядра, обусловени от географски и икономически фактори.
2. По отношение на топографията на селищната мрежа в края на второто и през първото хилядолетие пр. Хр.: проследена е топографията на селищното обитаване в района на котловината.
3. По отношение на облика и архитектурата на тракийските селища: изследват се традициите в каменната архитектура, проследими от къснобронзовата епоха насетне.
4. По отношение на топографията и устройството на светилищата от I хил. пр. Хр.: за скалните и ямните светилища в района.
5. По отношение на погребалните практики от елинистическата епоха: обобщени са данните за присъствие на зидани гробници (гробницата хипогей при Хаджидимово) и за т. нар. „воински“ гробове.
6. По отношение на пътната мрежа през античността: за пътя от Северноегейското крайбрежие към Горнотракийската низина.
7. По отношение на културните процеси и контактите на местното население от края на второто и през I хил. пр. Хр.: установени са контакти със Северноегейския ареал и земите около долните течения на реките Струма и Вардар.

5.А. Bozkova. *Timbres amphoriques de la place forte "Riahovets" près de Gorna Oriahovitza.* – *Thracia Pontica* 6.2, 2003 (*In honorem M. Lazarov*), 41-48.

Статията представлява първична публикация на една малка колекция от амфорни печати от античен пласт на средновековната крепост Ряховец при Горна Оряховица. Колекцията съдържа пет амфорни печата на Родос, пет на

Синопе и един на Хераклея Понтийска. Хераклеят печат е най-ранен, около началото на III в. пр. Хр., докато останалите печати се отнасят към късните години на III в. пр. Хр. и представляват поредно доказателство за интензивния внос на стоки в амфори в Североизточна Тракия през напредналата елинистическа епоха.

6.А. Bozkova. Metal- und Tongefäße: typologische Parallelen aus Thrakien. – In: Von Domica bis Drama. Gedenkschrift für Jan Lichardus. Sofia, 2004, 245-250.

В статията са представени някои любопитни метални находки от територията на древна Тракия, които имат близки паралели в керамичната продукция на гръцките ергастерии. Изследвани са отделни типове бронзови и сребърни скифоидни чаши, кантароси, киликси, чаши тип „Pheidias“, лекити, със съответните типологически паралели от керамичната индустрия и специално от групата на чернофирнисовата керамика. Керамичните модели способстват за датирането на металните образци, някои от които са единични находки. Обсъжда се и дискутирания проблем за степента и посоката на влиянията между керамичните и металните съдове.

7.А. Божкова. Атически чернофирнисови киликси с удебелено отвътре устие от българските земи – Археология, 2004, 1-2, 52-59.

Статията е посветена на един тип атически чернофирнисови чаши от класическата епоха, наричани в литературата *stemless, inset lip* или „Castulo cup“. Авторът е събрал всички известни до момента съдове от този тип, открити на територията на България като подлага на коментар произхода, евентуалната дата на контекста, особеностите на формата, фирнисовото покритие и украсата върху дъното на всеки един от тях. В раздела посветен на хронологията на киликсите се добавят нови наблюдения към вече стореното от най-ревностния изследовател на тази керамична форма В. Shefton. Паметниците от територията на древна Тракия потвърждават обективните трудности при хронологическото подреждане на белезите и илюстрират ранната (преди средата на V в. пр. Хр. ако се съди по примерите от Кукова могила при Дуванли и с. Малко Тръново, Чирпанско) промяна в първоначалната концепция за фирнисовото покритие. Установяват се редица нарушения от каноничния модел в украсата върху дъното, като киликсът от Арабаджийската могила се определя за носител на междинна фаза между съдовете с „ранни характеристики“ и тези от началото на IV в. пр. Хр. от Иберийския полуостров. В статията се дискутират проблемите за географското разпространение на чашите в тракийска среда и

тяхната роля като важно свидетелство за търговските контакти на местното население през V в. пр. Хр. Данните от изследването прибавят нови аргументи към становището за изключителната популярност и ролята на тази специфична керамична категория като преднамерен експортен продукт на атическите ергастерии.

8.А. Божкова. *Находка на гръцка керамика от класическата епоха в Пловдивско.* – *Археология*, 2004, 3-4, 52-60.

В статията се публикува една находка от керамични фрагменти, записана в инвентарната книга на археологическия музей в град Пловдив през 1939 година. Данните за местонамирането ѝ са оскъдни; споменато е само, че произлиза от надгробна могила в района на с. Миромир, сега присъединено към град Хисаря, Пловдивско. Находката съдържа 7 фрагмента от гърла на кратери с колонки, украсени в стандартната схема с лотосови пъпки. С изключение на два, които се слепват, останалите фрагменти принадлежат на различни (поне пет) съдове. В групата присъстват още два фрагмента от тяло на кратери с колонки с точковиден орнамент (рамка на изобразителното поле), два фрагмента от долна част на фигурална червенофигурна украса (долен край на дрехи), както и две дъна от кратери с различни размери. Към по-малкото дъно се слепва фрагмент от най-долната част на тялото с украса от радиални лъчи. Находката съдържа още два фрагмента от кантароси тип “Св. Валентин”, два фрагмента от устия на чаши (киликси) с удебелено отвътре устие от типа *stemless with inset lip*, както и едно столче от остродънна амфора. Идентификацията на предметите и посочените паралели довеждат до датирането на находката като цяло във времето около средата и третата четвърт на V в. пр. Хр. Направен е кратък преглед на откритите на територията на България съдове от разгледаните типове. В статията се обръща специално внимание върху проблема за произхода на предметите. Изразява се становище, че фрагментарността на материала не предполага неговата принадлежност към инвентар на гробен комплекс. На базата на сродни, фрагментирани по подобен начин съдове, се издига хипотезата, че находката като цяло напомня на състава на сакралните ямни съоръжения от района на Горнотракийската низина. Едно кратко писмено свидетелство от 1937 г. за проучена от Д. Цончев надгробна могила дава възможност да се търси връзка между откритите в един сив пепелив пласт в основата на въпросната могила фрагменти и материалите от музея в Пловдив. Описанията на фрагментите в статията са кратки и неясни (например “гръцки съдове с геометрични орнаменти”), но въпреки всичко се откриват известни основания за тяхната идентификация.

Присъствието на тези фрагменти в насипа на могилата извън гробното съоръжение също се възприема като резултат от извършване на определени обредни действия.

9. A. Bozkova. *A Pottery Group with Geometric Decoration from a Thracian Site at Koprivlen in Southwestern Bulgaria* – In: J. Bouzek, L. Domaradzka (eds.). *The Culture of the Thracians and their Neighbours. Proceedings of the International Symposium in Memory of Prof. Mieczyslaw Domaradzki with a Round Table „Archaeological Map of Bulgaria“*. Oxford, 2005 (= BAR International Series 1350), 85-90.

Статията (доклад, представен на международна конференция в Казанлък, България) изследва група трапезни амфори, работени на колело с геометричен орнамент от големия керамичен масив на късногеометрична керамика от селището при Копривлен. Представено е описание на амфорите, открити в керамично струпуване в най-ранните пластове на сондаж 1 (деструкции на къщи от нетраен материал). Установява се че тези амфори имат специфични за селището молфологични данни, но тяхната характеристика намира близки паралели сред материалите от Троя и района на Термейския залив, датирани между 800 и 675 година пр. Хр. На базата на тези и други паралели, амфорите от Копривлен са датирани в късногеометричния период и се разглеждат като резултат от ранни, предколониални връзки на населението на средна Места с егейския регион.

10. A. Bozkova. *Hellenistic Cantharoi from Southwestern Bulgaria*. – In: *Stephanos Archaeologicos in honorem Professoris Ludmili Getov, Sofia, 2005* (= *Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, Suppl. IV*), 46-51.

В статията са разгледани примери на чаши за пиене – кантароси от елинистическата епоха, произлизащи от поречията на Места и Струма на българска територия. Те образуват хетерогенна група, в която са представени както стандартни, класически варианти на формата, така и много специфични примери, типични само за региона и други близки до него културно-географски зони (например Западните Родопи). Дискутирани са и проблемите с украсата „West slope“ върху някои екземпляри, която стои най-близо до стилистиката на македонските работилници.

11. А. Божкова. Пещ за битова керамика от средата на I хил. пр. Хр. при Копривлен, Гоцеделчевско. – *Археология* 47, 2006, 130-138.

По време на изкопните работи при строителството на път II-19 от Гоце Делчев до границата през 2001 г., на територията на археологическия обект при Копривлен бяха открити и частично разрушени останки от пещ за битова керамика. От елементите на пещта са запазени само префурниумът, наричан още отоплителен канал и част от горивната камера, наричана също отоплителна.

Префурниумът представлява коридор с дължина ок. 1.00 м. и широчина 0.50-0.60 м., затворен от изток с ниска преградна стена от три реда дребни камъни с форма на дъга. От горивната камера е запазен съвсем малък участък, фланкиран с част от дъговидната стена на север. От останките става ясно, че пещта е имала неправилна крушообразна форма с горивна (долна) камера с кръгъл план и диаметър около и над 2 м.. Няма следи от подпорна конструкция за скарата, нито сигурни данни за устройството на самата скара, сводът на пещта и покритието на канала.

На пода на пещта е открита натрошена част от заредената за изпичане продукция. Най-голям процент от фрагментите принадлежат на еднотипна по своя облик керамика, с общи технологични и формално-морфологични параметри. Това са големи, тънкостенни, затворени плоскодъжни съдове (амфори?), работени на грънчарско колело с украса от червено-кафява разредена глина положена *à la brosse*. Малко на брой фрагменти застъпват други категории съдове. Пещта е датирана в късната архаична епоха, до началото на V в. пр. Хр.

12. А. Божкова. Монохромна керамика на колело от I хил. пр. Хр. в Югозападна Тракия: скифоси. – В: *Spartacus 2, Велико Търново, 2006, 21-28.*

В статията е публикувана една група от съдове със специфични формални белези, открити на обекта при Копривлен. Касае се до съдове с две дръжки и S-овидна форма на тялото с ниско пръстеновидно столче. Изработени са от твърда глина с малко минерални примеси и с ярко присъствие на слюда, както в тестото, така и в ангобното покритие. Преобладават съдовете със светлосив цвят и сребриста ангоба. Тази форма е непозната в репертоара на монохромната керамика в централните и източни райони древна на Тракия, но съществуват примери от поречията на Струма и Вардар. Прототипът на формата е потърсен сред т.н. „йонийски чаши“ от архаичната епоха, а контекстите на откриване в Копривлен разкриват изключително дългата ѝ употреба, от късногеометричната до елинистическата епоха. Изказано е предположението за производството на тези чаши в района на Копривлен, поради значимите прилики на отдел-

ните запазени екземпляри и поради наличието на „дълга серия“ от сходни примери.

13. A. Bozkova. *Centres politiques et commerciaux de la Thrace du Nord-Est à l'époque hellénistique avancée.* – In: *The Lower Danube in Antiquity (VI c. B.C. – VI c. A.D.)*, Sofia, 2007, 91-94.

Статията (доклад, представен на международна конференция в Тутракан) е посветена на проблемите на организацията на селищния живот и търговските центрове в Североизточна Тракия през напредналата и късната елинистическа епоха, отразени в разпространението на амфорна тара. На базата на родоски и синопски печати, открити на археологически обекти в очертаните географски граници (между Черно море, Янтра, Дунав и Стара планина) се налага извода за съществена промяна на селищния модел след средата на III в. пр. Хр. и за появата на нови, икономически, а вероятно и политически центрове.

14. A. Bozkova, M. Tonkova. *Le sanctuaire thrace à fosses de Malko Tranovo dans la plaine de la Maritsa.* – *L'Archéologue (Paris)*, No 90, Juin-Juillet 2007, 11-13.

Статията съдържа обобщени резултати от спасителното проучване на обект с ямни депозити в землището на с. Малко Тръново, Чирпанско. Представени са топографията на обекта, разделен на два проучвателски сектора от плитко дере, разположението на ямите, тяхната типология и хронология. Обърнато е внимание върху състава на депозитите, организацията на пространството в запълнителя, депонираните предмети. Предоставени са данни за наличието на ров в североизточния сектор. Въз основа на общата характеристика, обектът е интерпретиран като ямно светилище от ранножелязната, класическата и ранноелинистическата епохи.

15. A. Bozkova. *Die Thraker und ihre Nachbarn.* – In: *Die alten Zivilisationen Bulgariens. Das Gold der Thraker (Ausstellungskatalog)*, Basel, 2007, 51-57.

Вариант на немски език на текст № 16.

16. А. Божкова. *Тракийците и техните съседи.* – В: В. Николов, К. Ников (ред.). *Древните цивилизации в българските земи.* София, 2007, 80-87.

Географското местоположение на земите, населявани от тракийски племена, е фаворизирало от дълбока древност развитието на контактите със съседни и по-далечни етнокултурни общности. В статията се проследяват взаимодействията и контактите на тракийското население със съседни етнокултурни зони от бронзовата епоха до елинистическата епоха включително и се разглеж-

дат резултатите от тези процеси на културен и търговски обмен. Проследяват се веществените свидетелства за присъствието на анатолийски и микенски импорти, влиянието на късногеометричната култура върху керамичните изделия в южните тракийски предели, контактите с класическа Атина и другите гръцки полиси, значението на колониите по тракийските крайбрежия, политическите и културни връзки с антична Македония и Скития.

17. А. Божкова. *Атическите модели в монохромната керамика в Тракия.* – In: *Phosphorion. Studia in honorem Mariae Čičikova.* София, 2008, 206-213.

В публикацията се разглежда проблемът за съществуването на имитации на атически керамични модели в репертоара на монохромната керамика, произведена в Тракия. По-интересните примери на съдове местно производство, които възпроизвеждат атически форми, са анализирани поотделно и са сравнени с евентуалните им прототипи. Други засегнати проблеми са тези за съществуването на местни керамични работилници в черноморските гръцки колонии и във вътрешността на Тракия, както и за по-детайлизираната хронология на съдовете, отнасящи се като цяло към класическата епоха.

18. А. Божкова. *Надгробни могили при Симеоновград. Характеристика на обекта, устройство на могилиите, инвентар на находките, обред.* – В: *Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив-Свиленград през 2005 г. Велико Търново, 2008, 137-160.*

През лятото на 2005 г. във връзка с реконструкцията на железопътната линия Пловдив – Свиленград бяха проучени две надгробни могили край Симеоновград. Могилиите са разположени на първата надзаливна тераса на десния бряг на река Марица около 1.5 км. източно от кв. Злати Дол на Симеоновград; приблизително същото разстояние ги дели от археологическия обект в м. Асара, който очевидно представлява основният населен пункт в района от бронзовата епоха до Средновековието. Могилиите са разположени на около 40 м. една от друга; и двете са сериозно засегнати от иманярски интервенции.

Могила № 1 има запазена височина 3.7 м. и диаметър около 28.5 м. Насипът на могилата съдържа пластове с различен характер и цвят на пръстта; в него са намерени значително количество керамични фрагменти от ранната желязна епоха. На север и изток в основата на могилата има покритие от внимателно подредени дребни камъни, оформящи поддържащ насипа полукръг. Източната част на тази каменна облицовка покрива две депа на керамика и други предмети от ранната желязна епоха. На различни места в насипа на мо-

гилата са разкрити и други структури и единични предмети, включително два вторични гроба с трупополагане. Основното погребение беше разкрито в югозападната четвъртина на могилата, недалеч от нейния геометричен център, и е било почти достигнато от един иманярски тунел. Погребението е с трупозгаряне, останките от което са положени в урна и закопани в малка яма встрани от останките на кладата. Отгоре е била натрупана каменна могила. Като погребална урна е използван червенофигурен атически кратер от 5 в. пр. Хр. Съдът е висококачествен; лицевата му страна съдържа изображение на сатир преследващ менада, а задната – драпирана фигура на млад мъж. Единствените други находки от погребението са частично запазена златна пластинка и желязна фибула.

Могилата № 2 има малко по-големи размери, запазена височина 5.3 м. и диаметър около 31 м.; тя също е сериозно компрометирана от иманярски шахти и тунели, които тук са засегнали и централното погребение. Могилният насип е сходен с този на могила № 1 и съдържа пластове от пръст с различна структура и цвят. На различни места в насипа бяха разкрити части от поне две остроудънни амфори, една от които беше впоследствие реставрирана; тя има тасоски произход и има печат от „стария стил“ на една от дръжките си. Основното погребение и тук е било с кремация, но останките от кладата са засегнати от иманярски изкоп. Конструкцията на кладата е маркирана от два реда малки кръгли и квадратни дупки от вертикални колове. Сред въглените от кладата бяха намерени няколко фрагмента обгорял и полуразтопен метал; при почистване два от тях се оказаха свързващи се части от сребърна апликация, изобразяваща яздеца хипокамп nereida. Няколко дребни желязни люспи изглеждат произлизат от съставна ризница. Един фрагмент от червенофигурен скифос, вероятно принадлежащ на групата „Fat boys“, позволява погребението да се датира във втората четвърт на 4 в. пр. Хр. В насипа на тази могила също имаше и няколко вторични погребения.

Проучените могили повдигат интересни проблеми, сред които са структурата и състава на могилените насипи, каменните структури, използването на колонен кратер като погребална урна в могила № 1, полагането на цели амфори в насипа на могила № 2, както и хронологията и общия характер на централните погребения.

19. A. Bozkova. *Un groupe de vases à vernis noir d'Odessos. – Bulgaria Pontica Medii Aevi* 6-7, 2008, 77-86.

В статията (доклад, представен на международна конференция в Несебър) се публикува отново група съдове с черен фирнис и графити от класическата епоха, отрити на улица „Черноризец Храбър“ до ъгъла с бул. „Приморски“. За разлика от първичната публикация тук фрагментите се изследват типологически, в хронологически ред. Застъпени са основно чаши за пиене от различни типове. Анализът на материалите, както и графитите, някои от които носят имена и епитети на божества (Хера, Нике, Фосфорос) дава основания да се издигне хипотезата, че фрагментите произлизат от светилищен контекст. Проучените данни за античната топография на Одесос предоставят повече доказателства в тази насока и допускат предположението, че по време на гръцкия полис, участъкът между съвременните улици „8 Ноември“, „Иван Шишман“, „Сан Стефано“ и „Приморски“ е затварял свещена зона „*area sacra*“.

20. А. Божкова. *Чернофирнисови чаши с висок крак от класическата епоха от България. – В: Югоизточна Европа през античността, VI в. пр. Хр. – началото на VII в. сл. Хр. (Studia in honorem Aleksandrae Dimitrova-Milcheva), София, 2008, 114-123.*

Статията изследва група антически чернофирнисови съдове от България, която обединява различни категории чаши с висок крак от ранната класическа епоха. Сред фрагментирания материал от различни обекти са разпознати представители на категориите “type C concave lip”, “type C plain rim”, “type B”, “Vicus”, “Acrosip” и “Stemmed dishes”. Дискутирани са въпроси на хронологията и териториалното разпространение на съдовете.

21. А. Божкова. *Търговията с амфори в долното течение на Дунав през елинистическата епоха (обща наблюдения). – В: Светът на гетите (= Известия на Регионален исторически музей Русе 12), 2009, 28-35.*

В древността долното течение на река Дунав е представлявало важна търговска артерия. Съществена роля в тази търговия са играели остродънните амфори. Представеното в публикацията изследване е основано на данните за находки на амфори и амфорни печати в района на десния (южен) бряг на реката в нейното долно течение. Включени са материали от Силистра, от с. Черна в Добричко, от Сборяново, от Русе, от Горна Оряховица, от Велико Търново, от Дряново, от с. Хотница в Търновско, от Павликени, от Никопол, от Ловеч и от Деветаки.

Вносът на стоки, пренасяни в амфорна тара по течението на река Дунав и нейните южни притоци, е засягал една внушителна по своя обхват територия, достигаща на запад до долината на река Осъм. Началният период на търговско проникване на стоки в амфори не може да се прецизира. Първите сигурно датирани доставки се датират в първата половина на IV в. пр. Хр. През ранната елинистическа епоха дунавската търговия бележи разцвет, достигайки своя връх в периода обхващащ втората половина на III и първата четвърт на II в. пр. Хр. След средата на II в. пр. Хр. интензивността на амфорната търговия по долния Дунав намалява, но при настоящата степен на изученост на проблема не може сигурно да се определи времето на нейното окончателно замиране.

22. А. Божкова, П. Делев. *Археологическо обхождане в землищата на селата Микрево, Драката и Палат, община Струмьяни.* – В: *Известия на Регионален исторически музей Благоевград, том 5, 2009, 66-75.*

В статията са публикувани резултатите от ограничени теренни обхождания в землищата на селата Микрево, Драката и Палат, община Струмьяни през 2004 година, провокирани от откриването на обект със субгеометрична керамика при с. Микрево и от интереса към нейните проявления в района на Средна Струма. Представени са данни за локализацията и предварителната характеристика на 7 археологически обекта, 2 от които от ранната желязна и архаичната епохи и пет от времето на късноримската и късноантичната епоха. В резултат са обобщени данните за развитието на селищната мрежа през различните периоди, за топографските особености на селищата и за керамичния комплекс от периода 8-6 в. пр. Хр.

23. А. Bozkova, K. Nikov. *La céramique monochrome en Thrace et ses prototypes anatoliens. Problèmes de chronologie.* – *Il Mar Nero 6, 2004/2006 (2009) (= P. Dupont, V. Lungu. Actes du colloque international « Les productions céramiques du Pont-Euxin à l'époque grecque », Bucarest, 18-23 Septembre 2004), 47-55.*

Статията (доклад, представен на международна конференция в Румъния) е посветена на проблемите на монохромната сива керамика от Западнопонтийското крайбрежие и вътрешността на Тракия. Представени са нови резултати от проучвания в Аполония (архаични пластове), на могилен насип при Прилеп, Карнобатско и от ямното поле при Малко Тръново, Чирпанско. Специално внимание е обърнато върху основни за репертоара от Малко Тръново форми, които намират много близки паралели в керамиката от Северозападна Анатолия. Дискутиран е проблемът за диахронизма между сходни материали

от Анатолия и вътрешността на Тракия и са формулирани изводи за хронологията и характера на локалното производство в тракийските земи.

24. *А. Божкова. Късноархаичен керамичен фрагмент от Несебър (или още за основаването на Месамбрия). – В: Сборник в памет на професор Велизар Велков, София, 2009, 143-147.*

Статията представлява научно съобщение за преоткрит във фондовете на музей „Старинен Несебър“ керамичен фрагмент със субгеометрична украса. Анализът на този фрагмент го идентифицира като произведение на северноегейско ателие, (или по-конкретно на работилница на остров Тасос) от края на VI в. пр. Хр. Фрагментът е определен като един от най-ранните импорти на територията на колонията, където не е засвидетелстван по-ранен (предколониален) керамичен внос. Дискутират се и някои проблеми на предколониалното селище на полуострова и се отхвърля тезата за неговия „протоградски“ характер.

25. *А. Bozkova, D. Vasileva. Un complexe de céramique monochrome des environs de Simeonovgrad dans la vallée du Hebros. – Pontica 42, Supplementum 1. Pontic Grey Wares. Constanța, 2010, 223-244.*

В статията (доклад, изнесен на международна конференция в Констанца, Румъния) се публикува монохромна сива керамика, произлизаща от обекта в м. Асара при Симеоновград и от две надгробни могили, също в района на Симеоновград. Обектите са свързани хронологически (класическа епоха) и топографски. Накратко са представени контекстите на откриване и технологичните характеристики на публикувания керамичен масив. Находките са представени според принадлежността им към конкретни формални групи. Идентифицирани са произведения на стандартизираното грънчарско производство, като например леканета, дълбоки купи, чаши с S-овиден профил, кани, както и редки или неизвестни до сега в монохромния клас форми. Такива са каликът, имитиращ хиоски съд от VII в. пр. Хр. и фрагментът от кратер с волути. Дискутирани са и проблемите с хронологията на монохромната керамика и проявите на нейната ретардация спрямо гръцките образци.

26. A. Bozkova. *La céramique à vernis noir d'époque classique dans les colonies ouest pontiques et l'hinterland indigène (territoire de la Bulgarie)*. – In: H. Trézini (ed.). *Grecs et indigènes de la Catalogne à la mer Noire. Actes des rencontres du programme européen Ramses² (2006-2008)* (= *Bibliothèque d'archéologie méditerranéenne et africaine* 3), Paris, 2010, 487-492.

Статията (доклад, представен на международна конференция в Атина) предлага паралелно изследване на керамичния масив от западночерноморските колонии и от тракийския хинтеланд и открива някои специфични особености в репертоарите от чернофирнисови съдове и в предпочитанията на жителите на съответните региони. Проследени са три типа контекстуална среда със специфични особености от гледна точка на керамичния репертоар. Първият тип включва гръцките крайбрежни колонии, които се характеризират с относително стандартизиран и балансиран репертоар, чувствително по-беден в сравнение с атическите стандарти. Вторият тип културна среда е тази на селищните обекти, разположени сравнително близо до крайбрежието. Две от селищата в тази група показват особености в състава на керамичния репертоар които силно наподобяват тези на гръцките колонии. Керамичните находки от същинските тракийски обекти във вътрешността представят един различен модел на отношения и предпочитания по отношение на гръцките чернофирнисови съдове. Техният репертоар е ограничен до малък брой форми, сред които преобладават чашите за пиене.

27. A. Bozkova. *Le commerce des sites indigènes entre Odessos et le Danube aux IIIe et IIe s. av. J.-C. selon les timbres amphoriques*. – In: D. Kassab Tezgör, N. Inashvili (eds.). *PATABS I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006* (= *Varia Anatolica* XXI), Paris, 2010, 103-106.

Публикацията (доклад, представен на международна конференция в Турция) представя резултатите от изследване на амфорната търговия в региона на Южна Добруджа и десния бряг на река Дунав през зрялата елинистическа епоха (от средата на III до края на II в. пр. Хр.). Изследването има за основа няколко групи амфорни печати от местни обекти, разположени в района на крайбрежието и във вътрешността. Най-многобройни са родоските печати от II до V период и синопските печати от V група. Получените резултати са сравнени и синхронизирани с изследванията върху амфорната тара от северна Добруджа и черноморското крайбрежие. Направен е опит да разкрие историческата действителност зад флукуациите на търговския внос, свързани с икономическото състояние и на гръцките колонии по крайбрежието, и на гетските племена

във вътрешността. Сред дискутираните проблеми са и търговските пътища, свързващи крайбрежието с вътрешността, както и използването на река Дунав за внос на амфори.

28. *А. Божкова. Чернофирнисова керамика от класическата епоха в България – актуален прочит на проблема. – Археология 2010, кн. 1-2, 18-28.*

Статията представлява разширено и допълнено изследване на основата на текст № 26, издаден на френски език. Изследването се базира на многобройни находки, проучвани с години във фондовете на българските музеи. Представени са общите характеристики на съдовете от анализираната група, и е изложено наблюдението че са разпознати общо 61 форми на чернофирнисови съдове от класическата епоха, като 57 от тях са с паралели от Атинската агора, а 4 имат специфична, непопулярна морфология на тялото. Преобладаващата част от примерите принадлежат на стандартната версия с черен цвят и с оставени в основния цвят на глината дъно и детайли. Само единични екземпляри, и то само чаши с две дръжки от различни типове, се отнасят към категорията с червен цвят наречена "coral red". Направеният анализ на предпочитаните форми води до идентификацията на три различни контекстуални среди със специфични особености в репертоара на керамичните съдове. Първата от тях е тази на крайбрежните гръцки апойки, която представя един относително стандартизиран и балансиран репертоар, който обаче е значително по-беден при сравнение с идентичните находки от Атина. Във връзка с тази среда е лансирана идеята за местно производство на чернофирнисови съдове в IV в. пр. Хр., което се изразява в силно проявеното предпочитание към някои форми като тази на кантаросовидния скифос (Cup Skyphos, Heavy Wall).

Втората културна среда е тази на селищата, разположени в близкия хинтерланд на крайбрежието. Поне два обекта в тази група показват особености в композицията на керамичния репертоар, които са твърде близки до тези на самите гръцки колонии.

Керамичните находки от собствено тракийските обекти във вътрешността демонстрират друг модел на отношения и предпочитания към гръцките чернофирнисови съдове. Техният репертоар е сведен до ограничен набор от керамични форми, представени най-вече от няколко основни типа чаши за пиене. Най-популярни сред тях са Stemless Inset lip и cups Pheidias shape, (за V в. пр. Хр); Skyphos, (предимно атическата версия) и Bolsal (за V и IV в. пр. Хр.).

Освен първостепенните проблеми на репертоара в статията са дискутирани и други аспекти на търговията с чернофирнисови съдове като например

хронологическите прояви на вноса и пътищата на неговото проникване. Проследени са само пътищата от западното Черноморие на запад, тъй като достъпната информация не позволяват да се конкретизират проявите на търговския внос от Егея на север, по долините на големите реки, какъвто без съмнение е съществувал.

29. А. Божкова, К. Ников. *Археологическо проучване на комплекс от ями в землището на с. Малко Тръново, община Чирпан – югозападен сектор.* – В: *Югоизточна България през II-I хилядолетие пр. Хр. Варна, 2010, 213-219.*

Статията предоставя първична информация върху един проучен при спасителни разкопки обект в централна южна България, чиято характеристика е свързана с присъствието на стотици негативни контексти (ями), датиращи от ранната желязна епоха и класическата епоха. В статията е предложена кратка формално-типологическа характеристика на структурите, която включва пространствено разположение, описание на формите на отворите и профилите на ямите и съдържанието на техния пълнеж. Обичайно последния се състои пръст, която има характеристиката на плодородна почва и се отличава по цвят и структура от околния терен. Пръста е премесена с дребни до средни по размер камъни, с въглени, с пепел, с парчета мазилки, с животински кости и с различни по тип археологически находки, най-често цели и фрагментирани глинени съдове. Накратко в статията са изброени основните типове археологически находки, откривани в ямите, със съответната характеристика и хронология. В края на текста са изведени основните признаци, заради които обекта е определен като ямно светилище.

30. А. Божкова, П. Делев. *Глинени поставки от тракийски обредни комплекси.* – В: *Stephanos Archaeologicos in honorem professoris Stephcae Angelova. Sofia, 2010, 67-72.*

Статията разглежда една група редки керамични предмети, интерпретирани в някои публикации като музикални инструменти. Авторите поддържат гледището, че въпросните предмети са били предназначени да служат като ритуални стойки (подставки) за други съдове. Предположената им употреба се свързва с погребалните ритуали и специално с изграждането на надгробни могили. Глинениите подставки вероятно са свързани с култа към огъня, както предполагат паралелите с подобни по форма предмети с утилитарно предназначение, широко разпространени в целия елинистически свят.

31. *A. Bozkova. Englyphic amphora stamps from Tumulus 8 on Kolokita Promontory near Sozopol (the ancient Apollonia Pontica). – In: Patabs II. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Acts of the International Round Table held in Kiten, Nessebar and Sredetz, September 26-30, 2007. Sofia, 2011, 111-116.*

В статията (доклад, изнесен на международна конференция в България), се публикуват 69 енглифични амфорни печата, традиционно отнасяни към продукцията на Хераклея Понтийска, открити в надгробна могила в м. Колонита до Созопол. Върху тези печати са разчетени 14 имена (от които едно за пръв път), които принадлежат на 11 производители и 3 магистрати. На базата на теренната ситуация, която предполага едновременност на откритите печати и на паралелите от добре датирани комплекси в Северното Черноморие (Облия, Елисаветовское) групата е отнесена към 395-385 г. пр. Хр. , като по този начин се прецизират някои датировки на магистрати, предложени в съществуващите хронологически таблици.

32. *А. Божкова, П. Делев. Отново за керамиката с рисувана геометрична украса от Югозападна България – Археология 2011, кн. 2, 16-24.*

Статията предлага обобщават преглед на познанията върху керамиката с рисувана геометрична украса от късногеометричната и архаичната епоха от Югозападна България. Тази керамика принадлежи към един ясно детерминиран и все по-добре изследван керамичен стил от северноегейския регион, получил през годините различни наименования като посребрена (silvered) керамика, местна субгеометрична керамика, керамика в стил Олинт и други. Керамиката, която се анализира в настоящата статия, е изследвана от авторите (по проект на Министерство на Образованието и с участието и на други учени) и произлиза от три контекста в Югозападна България. В научната литература се споменава за присъствието на подобни фрагменти от други два контекста от поречието на река Марица, вероятно достигнали дотам чрез търговските пътища от средното поречие на река Места (Копривлен) през Родопите към Горнотракийската низина.

В статията са указани археологическите комплекси, от които произлизат фрагментите с рисувана украса, като е обърнато внимание върху факта, че те се срещат задължително заедно с фрагменти от работени на ръка съдове с украса, типична за културата на ранната желязна епоха. Във всички контексти работените на колело керамични фрагменти са в пъти повече от тези, работени на ръка. Само от обекта при Копривлен произлизат хиляди фрагмента от съдове с рисувана украса и няколко цели екземпляра; съществено е и количеството на

фрагментите от обекта при Микрево, в района на Сандански. В статията са обобщени технологичните особености на керамичния материал, като е отбелязано, че те са идентични за всички представители на стила от България, при документирано разнообразие на глини и особености на тестото и изпичането. Интересни резултати предоставя изследването на формално-типологическите характеристики на съдовете; идентифицирани са форми, които не са известни от комплексите в Синдос и други обекти в района на Солунския залив. Този факт, който подсказва наличието на специфични форми, характерни за средните поречия на Места и Струма, се прибавя като аргумент към хипотезата за местното производство на керамика с геометрична украса в районите на днешна югозападна България. Приведените данни за хронологията на групите от България доказват тяхното съществуване основно в късно-геометричната и ранната архаична епоха, а именно през втората половина на VIII и през VII в. пр. Хр.

33. A. Bozkova. *L'importation des amphores sinopéennes dans les territoires de Thrace. –In: Sinope. The Results of Fifteen Years of Research. Proceedings of the International Symposium 7-9 May 2009, Leiden-Boston, Brill, 2012 (= Ancient Civilizations from Scythia to Siberia 16), 429-439.*

Статията (доклад, представен на международна конференция в Синоп, Турция) е посветена на вносът на амфори от Синопе в тракийските територии (днешни български земи). Анализът на данните почива върху амфорните печати, които са известни от българските обекти по черноморското крайбрежие и от вътрешните земи. Правят се изводи относно хронологията на синопския импорт, проследяват се проявите на неговата динамика и интензивност. Коментират се данните за различните прояви на присъствието на синопски стоки в амфорна тара в земите на юг и на север от планината Хемус и връзката им с политическите събития в Тракия и с търговската активност на западночерномоските колонии. Особено внимание се обръща на интензивния приток на синопски амфори в Северозападните тракийски земи и на актуалната за това време икономическа ситуация в този район.

34. A. Божкова. „West slope“ керамика от България. – *Археология* 2012, кн. 2, 27-41.

Статията представлява първи по рода си обзор на античната керамика в стил „West slope“, открита на територията на България. Анализът обхваща находки от цялата територия на страната и е извършен както върху материали, изследвани лично от автора, така и върху публикувани находки. Структурата

на статията е изградена върху следните големи раздели : местонамиране на находките (контексти); керамика „West slope“ от атически тип; керамика „West slope“ от малоазийски тип; керамика „West slope“ с конвенционална украса; керамика „West slope“ от Югозападна България с паралели в северноегейкия регион и антична Македония; керамика „West slope“ от „понтийски тип“. В отделните раздели, където е възможно, керамичните образци са представени по морфологични групи. Разграничаването на групата на атическите изделия (или изделия от атически тип) е извършено с нужната предпазливост заради липсата на изследвания върху глините на съдовете. Опасността от грешки в идентификацията са повод да се създаде групата керамика „West slope“ с конвенционална украса, в която са намерили място съдове с различна стилистика и несигурен произход, някои от които биха могли да бъдат и атически. В заключението са обобщени данните от анализа. Установява се, че в хронологически порядък може да се отбележи ранното проникване на изделията в стил „West slope“, още в самото начало на неговата поява, при това както в черноморските райони, така и във вътрешността на Тракия. В по-късните периоди на елинистическата епоха (след средата на III в. пр. Хр.) вносът (и производството?) на керамика в декорация „West Slope“ увеличава обема си, но вече е концентриран главно в Черноморската област, и по-малко по поречията на големите реки (респективно по основните търговски артерии) – Кабиле на Тунджа, Русе на Дунав, Копривлен и други в поречието на Места. Изделията в декорация „West Slope“ се задържат най-късно в черноморските апойки (Месамбрия) и имат както импортен (малоазийски), така и местен, понтийски произход. От територията на България произлизат изделия с украса „West Slope“, произведени в различни средиземноморски и черноморски ателиета. Многообразието в стилистичните групи се дължи изцяло на географското разположение на находките. В Черноморската област и свързаните с нейните пазари вътрешни райони на източна Тракия преобладават онези стилистични групи, които са типични за Понтийската зона като цяло – атическа (и подражания), малоазийска (и подражания) и локална понтийска. На запад, проявленията на тази културна общност стигат до Чирпанско (Халка Бунар при Братя Даскалови) и до Русе. Находките от Пловдивско обаче се свързват стилистично с групата от поречието на Места и Струма и за пореден път показват устойчивостта на търговските пътища през Родопите към Горнотракийската низина и връзките на Тракия с производствените центрове в антична Македония. Цялостната картина на разпространение на керамиката в стил „West Slope“ демонстрира добър прием сред потребителите както в понтийските колонии, където са внасяни и по-

представителни изделия от атическите ергастерии (находките от Несебър и Варна), така и сред тракийското население от вътрешността. Присъствието на изделия от „понтийски“ ергастерии в Русе и Кабиле (а вероятно и на други места) пък доказва съхранени контакти с колониите и през напредналата и късната елинистическа епоха.

35. *Anelia Bozkova, Peter Delev. Archaic Pottery with Painted Geometric Decoration from South-Western Bulgaria. – In: Archaic Pottery of the Northern Aegean and Its Periphery (700-480 BC). Thessaloniki, 2012, 69-78.*

От територията на България са известни два археологически обекта, на които е открита wheel-made керамика с геометрична украса от архаичната епоха. Единият се ситиуира в долината на река Места, близо до границата с Гърция (Копривлен), а другият – в долината на река Струма, също в югозападна България (Микрево). Керамиката с геометрична украса от двата обекта е много сходна като технологични параметри и стил на украсата, като същевременно се наблюдават някои локални особености. В публикацията са представени керамичните масиви от двата обекта, коментират се особеностите на глините и изпичането, анализират се репертоара на формите и характеристиката на украсата. Изследването засяга и въпроса за появата на тази чужда за традициите на тракийската култура керамична група толкова дълбоко в континенталната зона и нейната връзка с центровете по северното егейско крайбрежие.

36. *А. Божкова, П. Кияшкина. Цистови гробове от елинистическия некропол на Месамбрия на Черно море – In: In honorem professoris Георги Кузманов (ИАИ LXI), 2013, 53-70.*

Статията има обобщителен характер и използва данните от предходни проучвания, както и новите резултати от изследванията на некропола на Месамбрия през 2008-2010 г. Представен е кратък преглед на археологическите проучвания в Месамбрийския некропол през годините и е очертано мястото на цистовите гробове в топографската и хронологическа характеристика на некропола. Предложена е типология на гробните съоръжения според броя на камерите и строителните материали. Разгледан е и гробния инвентар, откриван в цистовите гробове и е уточнена тяхната хронология. Представени са и кратки бележки върху културната характеристика на каменните гробни комплекси.

37. А. Божкова. *Коринтска конвенционализираща керамика и нейни имитации от България*. В: *Сборник в памет на академик Д. П. Димитров*. София, 2013, 87-95.

Статията представя примери на къснокоринтски рисувани съдове от късноархаичната и ранната класическа епоха. Става дума за съдове с малки размери с геометрични и абстрактни мотиви, чиито стил е определен като „Коринтски конвенционализиращ стил“. Ядрото на изследването е съставено от примери, произлизащи от разкопки в антична Месамбрия на Черно море (днешен Несебър) но са разгледани и известните екземпляри от тази група от Созопол (Аполония на Черно море), Варна (Одесос на Черно море) и от надгробна могила при Чернозем, Пловдивско, в долината на река Марица. Примерите са групирани по произход и към всеки един са посочени паралели от Коринт и други области в източното Средиземноморие. Разпознатите форми са на калатискоси, ексалейптрони, котилета (скифоси), пиксиди и лекити, повечето от които вероятно са внесени от Коринт или от ателиета, свързани с коринтската керамична мода. Няколко примера на миниатюрни кантаросчета със семпла и небрежна украса от Месамбрия носят белези, отличаващи ги от коринтските образци и пораждат предположения за съществуване на имитации, произвеждани вероятно в местни ергастерии. Общото впечатление от публикуваните в това изследване съдове от територията на България е за наличието на ограничено количество примери от групата на конвенционализиращата коринтска керамика от една страна, и за сравнително беден репертоар от друга. Сред примерите от България присъстват само някои от познатите от Коринт форми, при това със семпла и стандартна украса. Очевидно вносът на тези изделия в Западнопонтийската зона е бил второстепенен по отношение на керамичния импорт като цяло и в ограничени количества.

38. А. Божкова, П. Кияшкина. *Бронзова погребална хидрия от Несебър*. – *Археология* 2013/1, 22-30.

Статията представя новооткрит паметник на античната торевтика – бронзова хидрия с апликация с изображение на Ерос и Психе.

Хидрията е открита през 2010 година, в цистов гроб, при археологически проучвания в некропола на Месамбрия, днешен Несебър. Върху раменете на бронзовия съд бе положен венец, изработен от дърво с апликирана върху него оловна лента, върху която са закрепени бронзови телчета и глинени плодчета. Хидрията беше открита покрита с капаче с дисковидна, леко конвексна форма. Вътре в хидрията, сред останките от кремацията, беше открита и силно коро-

зирала желязна стригила. В непосредствена близост до цистата бе открита фрагментирана глинена кана с червен цвят.

Статията предлага детайлно описание на ситулата, с нейните отделни части, както и описание на фигуралната апликация. Въз основа на множеството паралели, известни от различни места в античния свят, сцената с двата персонажа е определена като двойката „Ерос и Психе“.

Новооткритата хидрия е четвъртата от тази серия, открита в некропола на Месамбрия. Всички те са част от една добре позната и задълбочено изследвана група от паметници на античната торевтика. В статията е направен преглед на известното за тези хидрии в научната литература. Установено е, че се касае до една хомогенна, добре детерминирана група от бронзови изделия, които притежават единни морфологични белези и близки иконографски характеристики. Приведени са паралели на сходни по своята иконография паметници (като например хидриите от музея Конде в Шантии, Франция и от Самсун, в националния музей в Берлин). Отбелязано е че съществуват примери на идентична сцена, но с различно иконографско решение (хидрията от Аполония до Бурса, Турция в музея в Истанбул). Стилното многообразие при цитираните паралели, включително и при новооткритата хидрия от Месамбрия, се определя като белег за работа на различни майстори и ателиета

Броят на откритите в некропола на Месамбрия бронзови хидрии, употребени като урни за кремация (общо шест, от които две без фигурални апликации) недвусмислено указва за тяхната специална роля в погребалния ритуал в Средиземноморския античен свят. Въз основа на датата на хидриите от Месамбрия, всички открити в каменни цисти, е изказано предположението, че периодът на най-активно производство и употреба на „погребалните“ хидрии с апликации съвпада с времето на ранноелинистическата епоха.

39. А. Божкова. Чаша с релефна и *West Slope* украса от некропола на Месамбрия Понтика. – *Археология* LIV/2, 2013, 123-128.

Статията е посветена на една керамична чаша от некропола на Месамбрия Понтика, открита в цистов гроб преди десетилетия. Чашата има размери 6.3 x 15.3 см. и форма, близка до тази на полусфера, със заоблено дъно, без допълнително столче. Украсата е разположена само по вътрешната страна на съда. На дъното е развита сложна релефна емблема с растителни елементи а по вътрешните стени на съда е изпълнена в стил „*West Slope*“. Състои се от централен пояс със стилизиран мотив на йонийска кима от двете страни на който са разположени два по-тесни пояса, запълнени с точки в бяло. Като цяло, рису-

ваната украса е изпълнена небрежно, без прецизност в отделните орнаменти и детайлите. По своята принципна характеристика, чашата принадлежи към един иновативен за елинистическата епоха морфологичен тип, с полусферична или конична форма, с централна емблема (медальон) и украса по вътрешната страна на съда. Представители на този тип са познати както в керамични, така и метални (сребърни) версии. Установява се, че медальоните с растителен мотив са изключителна рядкост за керамичните чаши с украса от вътрешната страна и в този смисъл, чашата от Несебър се явява един наистина неординерен паметник на елинистическото художествено занаятчийство. Отсъствието на паралели в керамичните групи се компенсира от много близки аналогии със сребърни чаши с идентична силуетна визия (включително от Тракия), които се привеждат в текста като аналогии. Анализът на украсата по стените на чашата води до извода, че тя носи специфични стилови белези и стои много близо до орнаментиката на т.н. малоазийска „West Slope“ декорация. Основният мотив – стилизираната „йонийска кима“ се среща и при други паметници от малоазийския („пергамския“) кръг, а мотивът „пояс с точки“ също се явява типичен за малоазийския репертоар. На тази база е лансирано предположението, че чашата от Несебър е свързана именно с малоазийския „West Slope“ художествен стил и е била произведена в ергастерия, ситуирана в Малоазийската културно-географска зона. Що се отнася до розетата на дъното на чашата от Несебър, тя демонстрира близост с украсата върху сребърните версии (като например три екземпляра от Metropolitan Museum), чието производство пък изглежда разпръснато между множество ателиета, локализирани най-често в източното Средиземноморие и Близкия изток. На базата на паралелите със сребърните съдове и на датата на диагностични предмети от гробния комплекс, от който произлиза, чашата от Несебър е датирана ок. края на III в. пр. Хр.

40. A. Bozkova. *West Slope Pottery from Mesambria Pontike*. – In: P. Guldager Bilde, M. L. Lawall (eds.). *Pottery, Peoples and Places. Study and Interpretation of Late Hellenistic Pottery*. Aarhus University Press, 2014, 199-214.

В статията (доклад изнесе на международна конференция в Оорхус, Дания) е представена групата на елинистическата керамика с украса тип „West slope“, произлизаща от Месамбрия. Анализирани са както съдове от некропола на града, така и фрагменти от културните пластове на апойкията. Накратко е представена контекстуалната среда.

Установява се, че преобладаваща част от находките стоят изключително близо до керамиката от малоазийските центрове и могат да се определят като

“малоазийски” (пергамски) или от “малоазийски тип”. Съществуват и примери, които се отличават от малоазийските стандарти и за които с по-голяма вероятност може да се твърди, че представляват местни, понтийски имитации на формите и украсите, произвеждани в ателиетата на Пергам, Родос и други центрове. Без специализирани анализи на глините обаче, разграничаването на импортни от местни изделия е рисковано, тъй като все още не са известни докрай възможностите на местните ателиета за репродуциране на импортни модели. Разграничени са съществуващите формално-типологически групи.

Втората голяма група произлизаща от Месамбрия е тази на съдовете, произвеждани в понтийския регион. Обстоятелството, че едва малка част от тях носят украса, говори все пак, че стилът *West slope* е имал несъществена роля в местния керамичен репертоар. Украсата е положена небрежно, декоративните мотиви са ограничени и еднотипни.

41. *A. Bozkova. The Pottery of Ancient Thrace. – In: J. Valeva, E. Nankov, D. Graninger (eds.). A Companion to Ancient Thrace, Blackwell, 2015, 229-242.*

В представения текст са систематизирани актуалните познания върху керамичните комплекси в културата на древна Тракия от края на второто и през първото хилядолетие пр. Хр. Отчетени са всички по важни мнения и становища в научната литература, като е акцентирано върху по новите научни изследвания. Предлага се кратък преглед върху керамичните артефакти от късната бронзова и ранната желязна епоха, като се описват основните групи, работени на ръка, и се коментират също по малобройните артефакти, работени на гърнчарско колело. По детайлизирано в текста са представени керамичните групи от късната архаична, класическата и елинистическата епохи – монохромната керамика, черно и червенофигурната керамика, чернофирнисовата керамика, обикновената трапезна керамика, керамиката в стил „*West slope*”, керамиката с релефна украса и керамиката, работена на ръка.

42. *M. Tonkova, A. Bozkova. Les produits de luxe grecs et leur circulation en Thrace. – Dossiers Archéologie, No 368 – Mars/Avril 2015, 72-75.*

В статията са представени различни категории импортни гръцки предмети – изделия на торевтиката и ювелирството и керамични съдове – използвани от тракийската аристокрация през класическата и елинистическата епоха. Разделът, написан от А. Божкова, разглежда присъствието в Тракия на предимно атически рисувани и чернофирнисови съдове. Отбелязани са важните форми и тяхната функционална употреба.

43. A. Bozkova, P. Kiyashkina. *Une colonie dorienne sur la Mer Noire – Mésambria du Pont.* – *Dossiers Archéologie*, No 368 – Mars/Avril 2015, 76-77.

Статията представя дорийската колония Месамбрия Понтика. Проследена е историята на археологическите проучвания на полуострова и на античния некропол. Разгледани са основни проблеми на урбанизацията на античния град, представени са нови данни от последните проучвания от некропола на Месамбрия.

44. A. Bozkova. *Pits of the first millennium B.C. in Thrace, sine ira et studio.* – In: K. Bacvarov, Ralf Gleser (eds.) *Southeast Europe and Anatolia in prehistory: essays in honor of Vassil Nikolov on his 65th anniversary* (= *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 293). Bonn, Habelt, 2016, 475-483.

Статията е посветена на дискусията относно характера и функционалната характеристика на негативните контексти – ями от 1 хил. пр. Хр., откривани в територията на древна Тракия. Касае се до комплекси от десетки до стотици негативни структури с повтаряеми белези – форми, запълнител, пространствена организация, видове находки, растителни, животински и човешки останки. В статията са изследвани онези аспекти от ямните структури, които позволяват интерпретацията на ямите да се свърже с упражняването на обреди, свързани с почитане на хтонични божества, възлияния и приношения. Обръща се внимание на факта, че много от ямите от 1 хил. пр. Хр. заемат територия, използвана за същото предназначение векове преди това – през неолита, енеолита или бронзовата епоха.

45. A. Bozkova, P. Kiyashkina. *Cist graves from the Hellenistic necropolis of Mesambria on the Black Sea coast.* – *Acta Musei Tiberiopolitani*, vol. 1, 2016 (= *The Second International Symposium of Archaeology*), Strumica, 23-24.

Статията представлява английски вариант на текст № 36, публикуван на български език.